

А. В. Лупол,*канд. філол. наук,**Одеська національна академія харчових технологій ім. М. В. Ломоносова,
старший викладач кафедри українознавства та лінгводидактики***СТРУКТУРНИСТЬ ІДІОЛЕКТУ ОНІМНОГО ПРОСТОРУ В. СТУСА**

Статтю присвячено дослідженню у виокремленні найчастотніших онімів у поезії В. Стуса, які виступають потужними маркерами ідіолекту митця і виявляють характерні поняттєві центри його світовиміру. Аналіз скеровано насистематизацію, встановлення динаміки вживань та виокремлення пріоритетних онімних розрядів у поетичному доробку В. Стуса. Основні розряди власних назв у творчості В. Стуса зосереджено в антропонімному й топонімному сегменті авторського ономапростору, проте доволі потужне функційне навантаження виконують інші розряди власних назв, які виступають маркерами його ідіолектної специфіки.

Ключові слова: онімний простір, антропонім, топонім, теонім, ідіолект, В. Стус.

Увагу сучасних мовознавців до вивчення поетичної онімії яскраво ілюструють праці Л.Белея, Е.Боєвої, В.Калінкіна, Ю.Карпенка, Г.Лукаш, В.Лучика, М. Мельник, О.Немировської, Є.Отіна та ін., де досліджено поетонімікон творів В.Винниченка, М.Гоголя, О.Гончара, Л.Костенко, М.Коцюбинського, М.Лермонтова, М.Некрасова, О.Пушкіна, Я.Славутича, Гр.Тютюнника, ЛесіУкраїнки, І.Франка, Т.Шевченка тощо. Опрацювання зазначеної проблематики дає змогу виокремити оригінальні авторські лінгвоменталеми, що ілюструють самотність і неповторність індивідуальної інтерпретації буттєвого простору, оскільки в систематиці ідіостилію письменника, його творчому лексиконі онімія виступає вагомим компонентом, уособлюючи актуальні для авторської особистості поняття і відповідно створюючи найрізноманітніші асоціативні зв'язки та символні конгломерати у свідомості читача. Крім того, узагальнення специфіки онімних сегментів авторських ідіолектів поглиблює відомості про джерельні орієнтири й доміанти національного світобачення в цілому, увиразнюючи актуальність обраної проблематики. Проте всеосяжної наукової кваліфікації онімікону Василя Стуса – одного з найталановитіших поетів України й досі не здійснено попри визнану дослідниками оригінальність, неповторність його творчої індивідуальності (Т. Гундорова, О. Давидова, Ю. Шевельов) та самотність мовних інтерпретацій світу (Г. Віват, Л. Оліфіренко, Ю. Остапчук Г. Шміло).

Загальна **актуальність** пропонованої розвідки, скерованої на комплексний аналіз онімного простору поетичних творів Василя Стуса, що полягає у з'ясуванні семантичної й функційної специфіки власних назв як маркерів ідіостилу письменника. Для досягнення поставленої **мети дослідження** вирішено такі **завдання**: описано структуру онімікону поезій В. Стуса та встановлено динаміку вживань онімів різних розрядів; з'ясовано обсяг і функції домінантних секторів онімного простору творів митця, насамперед антропонімікону й топонімікону, у проекції на їхню стилістичну активність; систематизовано наповнення периферійних онімних зон у поетоніміконі письменника.

Об'єктом дослідження виступає ідіостиль В. Стуса, **предметом** – структура онімного простору творів поета. **Джерельну базу** роботи становлять усі поетичні твори В. Стуса (близько 1200 сторінок), з яких шляхом суцільної вибірки виокремлено понад 900 випадків уживань майже 400 власних назв різних розрядів.

Комплексний підхід до реконструкції авторського онімікону В. Стуса зумовив необхідність використання загальнонаукових і спеціальних **методів дослідження**. У межах перших залучено методи індукції й дедукції, що уможливили виокремлення та систематизацію спільних і специфічних характеристик онімів у поетичному контексті; описовий метод прислужився у висвітленні загальних закономірностей творчості В. Стуса та встановленні лінгвістичної характерології його поетичного доробку; кількісний аналіз дав змогу виявити обсяг і динаміку різних онімних секторів у межах усього авторського онімікону. Серед спеціальних методів актуальними виявилися контекстуально-інтерпретаційний та компонентний аналіз, скеровані на з'ясування функційно-стилістичних і семантичних потенцій онімів у поетичному творі.

Викладення основного матеріалу дослідження визначається обґрунтуванням провідного характеру онімного складника в ідіолекті В. Стуса, висвітленням архітекτονіки авторського онімного простору з відповідною семантико-функційною кваліфікацією ядерних і периферійних пропріальних сегментів. Теоретична цінність праці полягає у подальшій розбудові теорії літературної ономастики, розширенні фактичної бази ономастичних досліджень, поглибленні відповідних аспектів лексикології й стилістики української мови. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів як у викладанні вишівських базових (сучасна українська мова, риторика, лінгвістичний аналіз тексту) і спеціальних (лінгвістичні аспекти творчості В. Стуса, сугестивна лінгвістика) курсів, написанні кваліфікаційних робіт студентів, так і в лексикографічній практиці, зокрема, при укладанні словників мови письменників.

Ретельний аналіз усього онімного простору творчості В. Стуса довів, що практично всі вжиті письменником пропріальні назви поліфункційні й характеристичні, це своєрідні «формальні першовзірці» та «духовні орієнтири» авторської концептосфери. У свою чергу, це засвідчує пріоритет ліричного принципу онімного конструювання та виявляє так звану тригерну природу кожної власної назви, яка, з огляду на теорію нейролінгвістичного програмування, привертає увагу реципієнта, активуючи його свідомі й позасвідомі асоціативні мережі. Кількісні характеристики та семантична кваліфікація зафіксованих онімів дали змогу виокремити ядерні й периферійні сегменти онімного простору творів В. Стуса. Так, у ядерній зоні перебувають антропоніми (розподілені нами на реальні (українського й неукраїнського кола) і вигадані) та топоніми (розподілені нами на назви українського та неукраїнського топосів). У периферійній зоні зафіксовано оніми античного і біблійного

(відповідно Старого і Нового Завітів) кола (теоніми, міфотопоніми), астроніми, хрононіми, ідеоніми й ергоніми.

В антропонімному сегменті у В.Стуса вжито 85 антропонімів українського кола, де переважають номінації поетів (12), історичних діячів (18), письменників (5) та інших діячів культури (4). Переважна більшість ужитих прізвищ українських поетів та письменників – це класики XVIII та XIX ст. (Сковорода, Шевченко, Франко, Леся Українка), а також поети й письменники XX ст. (Зеров, Остап Вишня, Корнійчук, Вінграновський): *Так хочеться пожити хоч годинку, / коли моя розвіється біда. / Хай прийдуть в гості Леся Українка, / Франко, Шевченко і Сковорода*. Найчастіше згадується Тарас Шевченко (14) і Григорій Сковорода (8). Репрезентативною є й група іменувань українських історичних діячів (18), серед яких Іван Мазепа, Петро Полуботок, Симон Петлюра, Степан Бандера та ін., що використовуються автором «у напрямках і межах власного художнього задуму й індивідуальної інтерпретації». Додамо, що весь антропонімікон, скерований на здійснення образної експансії, складається з позитивно конотованих власних назв (за винятком прецедентних імен радянської епохи) та виконує роль фундаментальних морально-етичних орієнтирів у системі авторського ідіолекту.

В сегменті топонімної лексики зафіксовано 161 назву, найчастотніші топоніми – Україна (94), Дніпро (40), Київ (30). Підкреслимо, що домінантний хоронім Україна взагалі виступає фундаментальною ідеологемою, «це українська ідея, що в конкретні історичні періоди набуває символічної ваги», це мега-концепт авторського ідіолекту, який уособлює філософські поняття Бога, Матері, Батьківщини, Свободи, Страждання, Любові та виявляє ментальні орієнтири митця: *Моя Україна забула / Сміятись. Вона гомонить. / Моя Україна не вухла / Од прагнення жити. / Моя Україна не знає / Веселих світань. / Моя Україна палає / У мить догорянь* Ужиті в поезіях В.Стуса назви географічних об'єктів у межах Києва формують авторський київський топос, що складається з 33 топонімів. Найчастіше у В.Стуса згадується Софійський собор (Софія) – 15 разів і Хрещатик (9): *Деся цвіте Софія, мов бузок, / деся над нею вічний травень має* Всі зафіксовані топоніми виконують не лише роль локальних маркерів, а насамперед – потужних і безцінних для особистості В. Стуса символічних концентрів. Серед топонімів неукраїнського кола, як правило, негативно забарвлених, домінують Сибір (12) і Колима (11).

У периферійній парадигмі фіксуємо теоніми й міфоніми (62), розподілені нами на оніми античного і Біблійного (Старий і Новий Завіти) кола. Вони найчастіше виступають у переносному чи й символічному значенні, максимально увиразнюючи авторський задум: *У кутку при іконі простоїш, як свічка, до рання, / не збіжить ні сльоза: Богородиці плакати – гріх; ... потрапивши в тенета, обранив душу в смерть, / а каламутна Лета зібгала шкереберть*. Найнижчі кількісні показники притаманні астронімам (6), хрононімам (7), ідеонімам (3) та ергоніми (2), які, позначаючи важливі для авторської ідеї реалії, максимально увиразнюють стилістику твору: *Гримочуть цвинтарі – дороги, / ми ж беремось на перевал. / Горить сузір'я Козерога / крізь крик і кров і смертний шал; Тоді вже, / коли останні строїлись святки / (Свят-вечір був, і коляда, і гамір / дитячої дзвінкої коляди) ...* та ін.

Висновки і перспективи дослідження структурність ідіолекту онімного простору поезій В. Стуса свідчить про непересічну вагу власних назв у творчій майстерні митця, де вони виступають яскравими концентрами в тканині авторської стилістики. Вибір пропріальної лексики не випадковий, а завжди чітко співвідносний із загальною ідеєю певного твору, з наскрізною концепцією авторського світогляду.

Антропонімна й топонімна лексика завдяки своєму потужному виражальному потенціалу і семантичній різновекторності виступають фундаментальними концентрами авторського ідіолекту, що притаманно й іншим класам онімів, які виконують роль хронотопів із певним символічним субстратом. Перспективи подальших досліджень представленої проблематики пов'язуємо із залученням зіставних аспектів у вивченні авторських поетонімопросторів, що уможливить узагальнення функційної специфіки власних назв у різножанрових літературних творах, відповідно поглиблюючи теоретичні засади ономастичної науки.

Література

1. *Боєва Е.В.* Особливості вербалізації концепту «Україна» в російському публіцистичному дискурсі. *Одеська лінгвістична школа : координати сучасних пошуків* : колект. моногр. / за заг. ред. проф. Ковалевської Т.Ю. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. С. 305-312.
2. *Карпенко Ю. О.* Літературна ономастика: Зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. 328 с.
3. *Ковалевська Т. Ю.* Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування Монографія. Одеса: Астропринт, 2008. 344 с.
4. *Олефіренко Л.* Функція антитези у ліричних творах Василя Стуса. *Донецький вісник наукового товариства ім. Шевченка. Літературознавство*. Т. 17. Донецьк: Український культурологічний центр, 2007. С. 138 – 142.
5. *Просалова В.* Поезія В.Стуса у контексті національного літературного дискурсу. *Донецький вісник наукового товариства ім. Шевченка. Літературознавство*. Т.17. Донецьк : Український культурологічний центр, 2007. С. 71-81.
6. *Стус Василь.* Твори: У 4 т., 6 кн..К.: НАНУ, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. Львів: Просвіта, 1994—1999.

Referenses

1. Boyeva, E.V. (2014), *Features of the verbalization of the concept "Ukraine" in Russian journalistic discourse* [*Osoblyvosti verbalizatsiyi kontseptu "Ukraina" v rosiyis'komu publitsystychnomu dyskursi*], Odessa linguistic school: coordinates of modern searches: a collection. monogr / for community edit prof. Kovalevskaya T.Yu. Odessa: Publisher Bukayev Vadim Viktorovich, 2014., pp. 305-312.
2. Karpenko, Yu. O. (2008), *Literature onomastics: a collection of articles* [*Literaturna onomastyka: zb. statey*], Odessa: Astroprint, 2008. – 328
3. Kovalevska, T Yu.. (2008), *Communicative aspects of neurolinguistic programming* [*Komunikatyvni aspekty neyrolingvistychnogo programuvannya*], Odessa : Astroprint, 2008. 344 p.
4. Olefirenko, L. (2007), *Antithesis function in verses by Vasyl Stus* [*Funktsiya antytezy u lirychnykh tvorakh Vasylya Stusa*], Bulletin of Donetsk T.G. Shevchenko scientific society. Literary criticism. V. 17 Donetsk : Ukrainian cultural centre, 2007. P. 138 – 142.
5. Prosolova, V. (2007), *V.Stus poetry in the national literary discourse context* [*Poeziya V. Stusa u konteksti natsional'nogo literaturnogo dyskursu*], Bulletin of Donetsk T. G. Shevchenko scientific society. Literary criticism. Vol. 17. Donetsk : Ukrainian cultural centre, 2007. P. 71-81.
6. Stus, Vasyl. *Compositions: In 4 volumes, book 6* [*Vasyl' Stus. Tvory u 4 t., 6 kn.*], K.: NAS of Ukraine, T. G. Shevchenko Institute of literature . Lviv: Prosvita, 1994-1999.

А. В. Лупол,

*Одесская национальная академия пищевых технологий им. М. В. Ломоносова,
кафедра украиноведения и лингводидактики*

СТРУКТУРНОСТЬ ИДИОЛЕКТА ОНИМНОГО ПРОСТРАНСТВА В. СТУСА

Статья посвящена исследованию самых частотных онимов в поэзии В. Стуса, которые выступают яркими маркерами идиолекта писателя и выявляют характерные понятийные концентры его мировоззрения. Анализ направлен на систематизацию, установление динамики использований и определение приоритетных онимных разрядов в поэтическом наследии В. Стуса. Основные разряды собственных имен в творчестве В. Стуса сконцентрированы в антропонимном и топонимном сегментах авторского ономапространства, но и другие разряды собственных имен также активно функционируют и выступают маркерами его идиолектной специфики.

Ключевые слова: онимное пространство, антропоним, топоним, теоним, идиолект, В. Стус.

A.V. Lupol,

*M.V Lomonosov Odessa National Academy of Food Technologies,
Department of Ukrainian Studies and Linguistics*

STRUCTURALITY OF IDIOLECT OF THE ONYMIC SPACE OF V. STUS

The purpose of the article is to determine the most frequent onyms in Vasyl Stus poetry, which serve as bright markers of the writer's idiolect and reveal characteristic conceptual centers of his worldview. The analysis aims to organize, The main levels of proper names in the works of Vasyl Stus are concentrated in antroponymic and toponymic segments of writer's onym space, however, other levels of proper names also actively operate and serve as markers of his idiolect specifics.

Today the linguistic qualification of the onimic component in the structure of the author's idiolect does not leave its leading positions. First of all due to the opportunity of identifying the basic ideological orientations of a creative personality, since it is the proprietary units that act as original markers in the author's mental priorities system, creating an associative continuum and symbolic conglomerates in the mind of the reader. Thus, the onyms in the poetry of V. Stus are used not only in the primary function of identifying objects, but also in creating the most figurative models and nominations (comparisons, metaphors, antitheses, alliteration), original guidelines in the writer's "symbolic Universe", which emphasizes the powerful stylistic the potential of this lexical class, revealing the specifics of the author's idiolect and emphasizing the role of proprial units in its systematics. We also consider promising an in-depth analysis of all the discharges of the poeticonikon of V. Stus in projection on his psycholinguistic and cognitive interpretation. Attraction of the works of other authors in this aspect will make it possible to find out not only the idiolectic, but also the general dynamics of the functioning of proper names in poetic works. Thus, a comparative analysis of the use of onyms by V. Stus and other Ukrainian poets (L. Kostenko, M. Vingranovsky, Y. Slavutych, E. Malanyuk) gives grounds to speak about a complex of proper names, basic not only for the author, but also for the national mentality On the whole, what determines the prospects and emphasizes the need for further research of this problem.

Key words: onym space, anthroponym, toponym, theonym, idiolect, V. Stus.